

Jubileum Nikoly Šuhaje

Nejznámějším dílem semilského rodáka Ivana Olbrachta je baladický román *Nikola Šuhaj loupežník*. Vyšel v roce 1933, takže si zasluhuje jubilejní připomínku. Na rok 2018 však připadá i jubileum skutečného Nikoly Šuhaje: narodil se v roce 1898, tedy před sto dvaceti lety, a byl zabit i s bratrem Jurou roku 1921.

Ivan Olbracht pobýval na někdejší Podkarpatské Rusi v letech 1931–1936 (tuto etapu jeho života ztvárnil ukrajinský spisovatel Ivan Dolgoš v románu *Koločava*, vydaném v roce 1981). Kromě zmíněného románu z těchto pobytů vytěžil nejprve reportáže otištěné v Literárních novinách, pak malou knížku *Země bez jména* (1932), kterou v přepracované a rozšířené podobě vydal pod názvem *Hory a staletí* (1935), a soubor tří povídek *Golet v údolí* (1937), podle nějž byly natočeny dva filmy (*Golet v údolí*, 1995; *Hanele*, 1999).

Je nutno připomenout i filmovou baladu *Marijka nevěrnice* (1934), jež byla nazvána filmem tří spisovatelů. Vedle Olbrachta, který v ní vystupuje jako turista, se na jejím vzniku podíleli též Vladislav Vančura a Karel Nový, přičemž hudbu k ní složil Bohuslav Martinů. V roce 1982 o ní vyšla stejnojmenná kniha s obsáhlou studií Pavla Taussiga a řadou fotografií.

V uvedených letech Olbracht navštívil Užhorod, poté se usídlil ve Volovém a od roku 1932 v Koločavě. Postupně důkladně poznal zdejší kraj, jeho obyvatele, přírodu i historii. Informace o Nikolu Šuhajovi mu nejdříve poskytl advokát Dudykevič, posléze mohl prostudovat soudní spisy. Svůj román ovšem založil na polaritě reality a fikce (kdo se chce poučit o historické skutečnosti, necht' si přečte knížku Oty Holuba nazvanou *Věc: Loupežník Nikola Šuhaj*, 1983). Pojal ho jako syntézu z hlediska času, formy i stylu. O Šuhajovi existuje také hra M. M. Šuberta a román Bély Illése, ale tato díla jsou dávno zapomenuta, kdežto Olbrachtův román zůstává v obecném povědomí a inspiruje další tvůrce.

Ve své době byl *Nikola Šuhaj loupežník* přijat převážně pozitivně, vyvolal však i negativní reakce. Získal státní cenu a v dobových periodikách o něm vyšla řada recenzí. Na stránkách novin ho recenzovali František Götz v *Národním osvobození*, Arne Novák v *Lidových novinách* či J. V. Sedlák ve *Venkově*. V časopisech o něm psali F. X. Šalda v *Šaldově zápisníku*, Pavel Fraenkl v *Naší době*, Karel Sezima v *Lumíru*, Vojtěch Zelinka ve *Zvonu*, A. M. Píša v *Činu* a Timotheus Vodička v *Řádu*.

Ve známé čtenářské anketě *Lidových novin*, do níž se roku 1933 zapojilo 2384 čtenářů, Olbrachtův román zvítězil v hlasování osobností (za ním se umístila Feuchtwangerova *Válka židovská* a Peroutkovo *Budování státu*). Dostal mimo jiné hlasy od Adolfa Hoffmeistera, Josefa Hory, Jindřicha Honzla, Romana Jakobsona, Stanislava Loma a S. K. Neumanna, jakož i od Karla Nového, Zdeňka Štěpánka, Vladislava Vančury, Jiřího Voskovce či Marie Pujmanové. V hlasování řadových čtenářů skončil třetí. Současně proti němu vystupovali četníci a agráři, nadto byl zkonfiskován jeho ukrajinský překlad. Jeho kvalitu však potvrzovaly právě brzké překlady do ruštiny, polštiny, francouzštiny, italštiny nebo němčiny.

Počátkem března 1939 vyšel v časopisu *Hovory* o knihách článek Olbrachtův *Šuhaj v zrcadle cizí kritiky*. Autor podepsaný šifrou Kn. v něm napsal, že *Nikola Šuhaj loupežník* se stal „živou, novou a pozoruhodnou knihou všude, kde se v překladu dostal do rukou cizích čtenářů“. Tuto skutečnost dokládají kladné kritické soudy v časopisech polských (Nasz

Przegląd, Wiadomosci literackie), italských (Meridiano di Roma, L Italia Letteraria), francouzských (L Epoque, Le Temps) či německých (Die Stunde), k nimž lze přiřadit recenze z československých cizojazyčných periodik (Tagesbotte, Verchovina). Řečený článek je uzavřen těmito slovy: „Letný pohled na cizí soudy o Šuhajovi ukazuje, že i cizina v něm viděla dílo nadprůměrné. Ocenila kouzelné umění Olbrachtovo i jeho skvělou, lehkou, výraznou řeč. Přičlenila Šuhaje k pokladům světového písemnictví.“

V poválečných desetiletích se *Nikola Šuhaj loupežník* stal předmětem několika filmových a divadelních adaptací. V roce 1947 ho zfilmoval M. J. Krňanský a o třicet let později Evžen Sokolovský. Roku 1978 natočil Vladimír Šís známou *Baladu pro banditu*, původně muzikál Milana Uhdeho a Miloše Štědrně, hraný v brněnském divadle Husa na provázku. Petr Ulrych vydal v roce 1974 písňové album *Nikola Šuhaj loupežník* a spolu se Stanislavem Mošou napsal muzikál *Koločava*, který měl premiéru v brněnském Městském divadle roku 2008.

Jiří POLÁČEK

Karikatura Ivana Olbrachta od Františka Bidla